

Důvody pro přijetí IFRS: ekonomické nebo institucionální?#

(Diskuse k článku Judge, William – Li, Shaomin – Pinsker, Robert: *National Adoption of International Accounting Standards: An Institutional Perspective. Corporate Governance – An International Review*, 2010, roč. 18, č. 3, s. 161-174.)

Dana Kovanicová*

Úvod

V posledních dvou letech se časopis *Corporate Governance – An International Review* programově věnoval mj. tomu, jak funguje napříč celým světem to, co je označováno jako odpovědnost za řízení a správu společnosti – za corporate governance. Šéfredaktor časopisu ve svém článku (Judge aj., 2010) shrnul poznatky vyplývající ze zveřejněných studií. Z nich je zřejmé, že existuje množství mechanismů užívaných ve světě při řízení a správě společností, a že různé ekonomiky se liší i tím, jakou váhu přiřítají jednotlivým formálním pravidlům. To nastoluje otázku, jakými pravidly a zákonitostmi se corporate governance ve světě řídí. Tak např. zatímco v anglo-amerických ekonomikách je mechanismus corporate governance založen primárně na tržním ocenění vlastního kapitálu (equity market), v západní Evropě a v některých asijských ekonomikách je založen na relativně koncentrovaném vlastnickém modelu (ownership patterns) využívajícím pyramidové vlastnické struktury. Avšak to neplatí pro skandinávské ekonomiky, které berou do značné míry v úvahu sociální normy. V tranzitních ekonomikách, jako je např. Čína, spočívá mechanismus corporate governance primárně na státních i neoficiálních sítích. V Indii zase zajišťují odpovědnost především podnikatelské skupiny, což platí zejména pro velké firmy. Pozoruhodné jsou islamské národy řídící se právem sharia, jímž jsou držena v určitých mezích i podnikatelská rozhodování.

Veškeré uvedené charakteristiky je nutno chápat jen jako pokus o určitou generalizaci, od níž existuje mnoho výjimek. Navíc, ten či onen styl řízení a správy společnosti se vyvíjí a mění, čímž dochází k řadě shod i odlišností jak v průběhu času, tak mezi zeměmi. Kdybychom se chtěli dopracovat nějaké globální, celosvětově platné teorie corporate governance, jedním z prvních úkolů by bylo popsat a lépe porozumět tomu, jak různě využívané mechanismy přispívají k efektivnosti, a to s ohledem na dané prostředí, v němž působí. Přes určitou skepsi se ve zmíněném článku konstatuje, že vzhledem do fungování těchto mechanismů podstatně vzrůstá. Jako příklad se uvádí příspěvek autorů Judge aj. (2010), který se považuje v tomto ohledu za naprosto zásadní, neboť objasňuje důvody pro přijímání Mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS) jako nástroje, jenž významně ovlivňuje mechanismus corporate governance.

Právě na tento posledně jmenovaný příspěvek se v dalším textu zaměřujeme.

Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska* s registračním číslem MSM6138439903.

* Prof. Ing. Dana Kovanicová, CSc. - profesor; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3 <kovanicd@vse.cz> .

1 Pohnutky pro implementaci IFRS do národního prostředí

Judge aj. (2010) vycházejí z obecně uznávané premisy, že efektivní corporate governance vyžaduje precizní a spolehlivé finanční informace, jež v dnešní době nemohou zajistit historicky vzniklé účetní systémy, jež si jednotlivé země vyvinuly jako „národní GAAP“. Finanční trh, konsolidovaný do globálního trhu, vyžaduje celosvětově uznávanou sadu standardů účetního výkaznictví (IFRS), používanou napříč globální ekonomikou. Autoři uvádějí, že zatímco existuje dosti významný výzkum toho, jaké důsledky má přijetí IFRS, relativně málo bylo věnováno samotným příčinám, které vedly k přijetí IFRS. Za cíl výzkumu si proto stanovili porozumět tomu, proč některé ekonomiky přijaly IFRS bez váhání, zatímco jiné je přijaly jen zčásti či se jejich přijetí dokonce trvale brání.

Poté, co analyzovali tržní kapitalizaci a růst HDP u vzorku 132 rozvíjejících se, tranzitních a rozvinutých ekonomik, došli k závěru, že stupeň, jímž jsou IFRS přejímány uvnitř národních ekonomik, je určován třemi faktory: zahraniční pomocí, pronikáním dovozu a úrovní vzdělání. Jsou-li za danou zemi známy tyto tři faktory, lze poměrně spolehlivě predikovat stupeň, v jakém tato země přijme IFRS do své národní legislativy a ekonomiky.

Autoři dovádějí praktické poznatky do teoretických důsledků. Všechny tři varianty vztahu k IFRS (plné přijetí, částečné přijetí a odmítnutí) jsou výslednicí tlaku vyvíjeného institucionálně: ten může být donucovací, kopírující a normativní. Empirická data podpořila platnost institucionální (politické) teorie s jejím důrazem na legitimně stanovované požadavky oficiálních aktérů (resp. představitelů moci). To svědčí o tom, že proces přijetí IFRS je řízen spíše tlakem oficiální legitimacy než ekonomickou logikou – než dedukcí, jež by vzešla z ekonomické výhodnosti.

V diskusi bychom se rádi vyjádřili k dvěma záležitostem. Tou první je ověření onoho odvážného tvrzení, že důvody pro přijetí IFRS nejsou v pravdě ekonomické, ale institucionální. Tou druhou je otázka, nakolik byl proveden seriózní výzkum důsledků přijetí IFRS.

2 Přijetí IFRS jako důsledek institucionálních tlaků

Odchovanec klasickou politickou ekonomikou je náchylný posuzovat vše z hlediska homo oeconomicus, avšak lidské pohnutky k jednání jsou mnohem košatější. Wawrosz (2007) uvádí, že jednou z priorit neoklasické teorie bylo dovést obecný charakter ekonomických jevů jako podmínku pro formulování ekonomických „zákonů“. K tomu účelu bylo nutno přijmout řadu zjednodušujících předpokladů a zjednodušení, včetně odhlédnutí od konkrétních podmínek, v nichž lidé jednají, neboli v nichž ekonomicko-sociální aktivity probíhají. To nemá být výčitka, tak se postupuje v každé vědecké disciplíně, má-li se stát uchopitelnou. Jenomže pokud praxe nepotvrzuje teorii, ale naopak ji popírá, pak by měla být teorie inovována. Jako reakce na takové situace byla vyvinuta tzv. institucionální (politická) ekonomie.

Vycházíme – li z toho, že politická ekonomie je věda o lidském jednání, pak je nutno akceptovat, že člověk není ve svém rozhodování zcela svobodný, neboť je určitým způsobem ovlivňován, případně dokonce omezován ekonomickými, politickými a dalšími institucemi. To dává vznik různým institucionálním teoriím. Obecně se instituce definuje jako jakékoliv omezení, které podmiňuje ekonomické chování lidí (nikoli tedy jako určitá organizace). Může mít formální povahu (legislativa určující právní rámec ekonomik, politické instituce apod.)

nebo neformální podobu (tradice, obecně vyznávané hodnoty apod.). Různými kritérii pojetí institucí se zabývá např. Kouba (2009) v souvislosti s pokusem o klasifikaci soudobého sociálně-ekonomického přístupu k teorii růstu.

Přejdeme k důvodům pro vytvoření (a přijetí) IFRS. Nejvhodnější je obrátit pozornost přímo k té instituci, která proces standardizace řídí a zastřešuje (Nadace IASC) a jejíž jeden orgán standardy vytváří (Rada IASB, zkráceně "Rada").

Nadace IASC proklamuje svůj cíl takto (IASB, 2006, s. 12):

- (a) „ve veřejném zájmu vytvořit ucelený soubor vysoce kvalitních, srozumitelných a vynutitelných celosvětových účetních standardů, které budou požadovat, aby účetní závěrky... obsahovaly vysoce kvalitní, transparentní a srovnatelné informace, jež by pomáhaly účastníkům světových kapitálových trhů a ostatním uživatelům v jejich ekonomickém rozhodování;
- (b) prosazovat používání a přesnou aplikaci těchto standardů;
- (c) dovést harmonizaci národních i nadnárodních účetních standardů, jakož i IFRS k vysoce kvalitním řešením.“

Rada sdílí naprosto shodné cíle (IFRS, 2006, s. 24), jen bod (c) deklaruje spíše jako pomoc tvůrcům národních standardů, jež by vedla k harmonizaci s IFRS.

Z uvedeného jednoznačně vyplývá, že jak vytváření IFRS, tak jejich prosazování je primárně záležitost institucionální. Text navozuje spíše pocit imperativu, než aby přesvědčoval o ekonomické výhodnosti a ponechával přijetí na bázi dobrovolnosti. Navíc výrazy jako „veřejný zájem“, „vysoce kvalitní informace“ „vysoce kvalitní řešení“ apod. staví ty, kteří by přijetí IFRS nebyli nakloněni, do nezáviděníhodného světla. Tomu předešla Evropská unie tím, že vydala Nařízení EC 1606/2002, podle něhož společnosti řídicí se právem členského státu jsou povinny sestavit své konsolidované účetní závěrky v souladu s mezinárodními účetními standardy, pokud jsou k rozvahovému dni jejich cenné papíry přijaty k obchodování na regulovaném trhu jakéhokoli členského státu.

Faktem zůstává, že ač proces tvorby IFRS podléhá veřejnému připomínkování (diskusní materiály a návrhy standardů se k tomu účelu zveřejňují), na odbornou argumentaci proti zamýšleným řešením nebyl brán mnohdy zřetel a nebyla vítána ani diskuse na stránkách odborných časopisů. Tak vzniká oprávněná obava, že některá přijatá řešení jsou předem cílena k dosažení určitého záměru prospívajícímu jisté skupině uživatelů. Ostatně kdo jsou ti uživatelé, pro jejichž potřeby se IFRS vytvářejí a implementují?

Koncepční rámec IFRS uživatele účetních závěrek vymezuje: patří mezi ně současní a potenciální investoři, zaměstnanci, poskytovatelé výpůjčního kapitálu, dodavatelé a ostatní obchodní věřitelé, zákazníci, vlády a jejich orgány, jakož i veřejnost. IASB uznává, že jejich informační potřeby jsou rozdílné, avšak uvádí, že přednostně je nutno uspokojit investory: „I když účetní závěrky nemohou uspokojit veškeré informační potřeby výše uvedených uživatelů, existují potřeby společné všem uživatelům. Protože investoři poskytují účetní jednotce rizikový kapitál, účetní závěrka, jež splňuje jejich potřeby, také splňuje většinu informačních potřeb ostatních uživatelů, které lze uspokojit informacemi účetní závěrky.“ (IFRS, 2006, Koncepční rámec, odst. 10). To je ovšem poněkud demagogické. IFRS jsou pro investory; finanční krize dává tušit, že jsou výhodné zejména pro určitou skupinu investorů, (pokud tak mohou být ještě nazváni).

3 Implementace IFRS: průzkum přínosů a nákladů

Dle našeho průzkumu (Kovanicová, 2010) vznikaly dílčí studie o důsledcích zavádění IFRS ještě před nabytím účinnosti Nařízení EC 1606/2002, popř. souběžně s ním – viz např. ICAI (2004), MAZARS (2005) či Jermakowicz, Gornik – Tomaszewski (2006). Následně zpracoval komplexnější studii ICAEW (2007), když svoji analýzu založil na statisticky významném vzorku názorů 51 investorů, 162 zhotovitelů účetních závěrek a 141 auditorů, pocházejících z 23 členských států EU. Vedle této studie napříč členskými státy EU se lze setkat s dílčími analýzami vztahujícími se k jediné zemi (NSR, Španělsko, Irsko aj.) a posuzujícími spíše jen rozdíly mezi národními GAAP a požadavky IFRS.

Institut autorizovaných účetních Anglie a Walesu (ICAEW, 2007) provedl studii v podobě zprávy pro Evropskou komisi. Předmětem průzkumu byly pouze náklady související s implementací IFRS; už to samo o něčem svědčí. Jedním z hlavních cílů dotazníkového šetření bylo napomoci odhadnout inkrementální náklady společností, vyvolané náhradou národních GAAP za IFRS. Respondenti byli požádáni, aby provedli odhad dodatečných nákladů na přípravu jejich první konsolidované účetní závěrky dle IFRS a na přípravu téže závěrky v následujícím roce. Analýza se zaměřila rovněž na očekávané náklady s ohledem na velikost společnosti; jako nejvhodnější indikátor byla zvolena výše obrátu v miliónech. Uvedení výsledků analýzy přesahuje rámec naší diskuse.

Autoři studie upozorňují, že závěry vyplývající z analýzy nelze brát jako zcela spolehlivé a že je nelze využívat ani k extrapolaci, což by dle očekávání mělo být hlavním přínosem studie. Argumentují tím, že jde o relativně malý vorek ve vztahu k počtu společností veřejně obchodovaných v EU a že nelze mít jistotu, zda respondenti jako celek opravdu reprezentují názory společností podléhajících Nařízení EC 1606/2002. Dále upozorňují, že mezi náklady různých společností existují značné rozdíly, jež pocházejí zejména z takových charakteristik, jako je velikost společnosti, odvětví činnosti, země působení, právní prostředí apod. Opakovaně zdůrazňují, že s odhadem nákladů je spojena inherentní, jejich podstatě vlastní (a tudíž neodstranitelná) nejistota, což má za následek, že využití této (ale i každé obdobné) studie má svá omezení. Autoři konstatují, že podle dostupných pramenů neexistuje celoevropský průzkum v této oblasti. Při současné potřebě úspor jej můžeme stěží očekávat.

Za zmínku stojí ještě názory Barth (2007), někdejší členky Rady IASB. Ta spatřuje pozitivu přijetí IASB v lepších podkladech pro alokační rozhodování, v efektivnějším fungování kapitálových trhů, v nižších nákladech kapitálu a v lepším corporate governance. Mezi „oběti“ zahrnuje vyšší náklady na udržování kvalitních informačních systémů a na školení pracovníků. Barth dále uvádí, že regulátoři standardů spatřují užitky a náklady vyplývající z implementace IFRS v zajištění konzistence standardů s Koncepčním rámcem, v kvalitě (nikoli kvantitě) a v neutralitě. V souvislosti s globalizací se zamýšlí jednak nad posláním IFRS, jednak nad zaměřením dalšího výzkumu. Ten by měl v oblasti globálního účetního výkaznictví dát odpovědi na následující otázky: Snižuje toto výkaznictví náklady kapitálu? Usnadňuje alokaci kapitálu? Podporuje mezinárodní obchod? Vedou aplikace IFRS k vyšší kvalitě účetních závěrek? To není vyčerpávající výčet, bylo by možno v něm pokračovat. Např. položením zcela zásadní otázky, komu/čemu IFRS vlastně slouží.

Závěr

Autoři diskutovaného článku měli odvahu vyslovit nahlas fakt, že úsilí o přijímání IFRS napříč světem nevyplývá z přesvědčení o ekonomické výhodnosti pro ty, kteří IFRS

implementují, ale z institucionálního tlaku, který se může projevat i nepřímo – jako snaha přizpůsobit se, nevybočovat z řady, nebýt označen jako zpátečník. V souvislosti s tvorbou a implementací IFRS nejsme ani zdaleka na konečné stanici. Je třeba pokládat i nepříjemné otázky a hledat uspokojující odpovědi, aby implementace IFRS byla opravdu „ve veřejném zájmu“; tomuto výrazu by ale měl být navrácen jeho původní význam.

Literatura

- [1] Barth, M. E. (2007): *Adopting IFRS: Costs and Benefits*. [on-line], London, IASB and Stanford University, Eufin, c2007, [cit. 12. 6. 2010], <<http://www.essec-kpmg.net/us/eufin/pdf/papers/Barth.pdf>>.
- [2] IASB (2006): *International Financial Reporting Standards (IFRS), including International Accounting Standards (IAS) and Interpretations*. London, IASCF 2006
- [3] ICAEW (2007): *EU Implementation of IFRS and the Fair Value Directive. A report for the European Commission*. London, Institute of Chartered Accountants in England and Wales, 2007.
- [4] ICAI (2004): *The Move to International Financial Reporting Standards (IFRS): the Benefits for Ireland and Consequences of Non-Adoption*. [on-line], Ireland, The Institute of Chartered Accountants in Ireland, c2004, [cit.: 18. 6. 2010], <<http://www.accountingnet.ie/downloads/ICAI%20IFRS%20Paper.doc>>.
- [5] Jermakowicz, E. K. – Gornik-Tomaszewski, S. (2006): *Implementing IFRS from the Perspective of EU Publicly Traded Companies*. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 170-196.
- [6] Judge, W. (2010): *Corporate Governance Mechanisms throughout the World*. *Corporate Governance – An International Review*, roč. 18, č. 3, s. 159-160.
- [7] Judge, W. – Li, S. – Pinsker, R. (2010): *National Adoption of International Accounting Standards: An Institutional Perspective*. *Corporate Governance – An International Review*, roč. 18, č. 3, s. 161-174.
- [8] Kouba, L. (2009): *Návrh klasifikace soudobých sociálně-ekonomických přístupů k teorii růstu*. *Politická ekonomie*, 2009, roč. 57, č. 5, s. 696-713.
- [9] Kovanicová, D. (2010): *Přechod na IFRS: náklady a přínosy*. In Hora, M. – Vašková, M. (ed.): *Účetnictví v procesu světové harmonizace*. Praha, Oeconomica, 2010, s. 93–99.
- [10] Wawrosz, P. (2007): *Thorstein Veblen a americká meziválečná institucionální ekonomie*. [on-line], Praha, Vysoká škola finanční a správní, c2007, [cit. 4. 8. 2010], <<http://ww.vsfs.cz/soubor.php?s=veblen/wawrosz.doc&adr=apssi>>.

Důvody pro přijetí IFRS: ekonomické nebo institucionální?

Dana Kovanicová

ABSTRAKT

Některé země přijaly IFRS bez váhání, jiné je přijaly jen zčásti či se jejich přijetí dokonce brání. Judge aj. (2010) došli k závěru, že stupeň, jímž jsou IFRS přejímány uvnitř národních ekonomik, je výslednicí tlaku vyvíjeného institucionálně: ten může být donucovací, napodobující nebo nařizující. Diskuse k článku směřuje k potvrzení, že proces přijetí IFRS je řízen spíše tlakem oficiálních institucí než ekonomickou výhodností pro ty subjekty, kteří IFRS implementují. Naproti tomu názor autorů, že důsledkům přijetí IFRS bylo věnováno více (až dostatek) pozornosti než důvodům k jejich přijetí, je shledán kontroverzním. Pokud jde o Evropskou unii, lze prokázat, že výzkum v oblasti nákladů a přínosů spojených s implementací IFRS je naprosto nedostatečný.

Klíčová slova: Řízení a správa společnosti; Přijetí IFRS; Institucionální teorie.

The Reasons for the Adoption of IFRS: Economic or Institutional?

ABSTRACT

Some countries take IFRS without hesitation, the other accept them only in part or even prevent their acceptance. Judge at al. (2010) concluded that the degree of which IFRS are included within national economies, is the resultant of load pressure exerted by the institutions: this pressure can be coercive, imitative or normative. The discussion on article aims to confirm that the process of adopting IFRS is controlled by the pressure of the official institutions rather than by economic efficiency for those entities who implement IFRS. On the other hand, the authors' opinion, that more attention was attached to the consequences of the adoption of IFRS than to the reasons for their adoption, is controversial. As regards the European Union we can demonstrate that the costs and benefits associated with the implementation of IFRS is absolutely insufficient.

Key words: Corporate Governance; IFRS Adoption; Institutional theory.

JEL classification: G30, M41.